

Mike Pearl

**A NAP, AMIKOR
MEGTÖRTÉNIK**

FORDÍTOTTA MÜLLER PÉTER SZIÁMI,
MÜLLER MÁTÉ, MÜLLER PÉTER JONATÁN,
MÜLLER BRÚNÓ NOÉ

Mike Pearl

A NAP, AMIKOR MEGTÖRTÉNIK

*Üzenet az úrból, dínóparkok,
halhatatlanság – meg ami még jöhet*

ATHENAEUM

A fordítás alapjául szolgáló mű
Mike Pearl: The Day It Finally Happens

Copyright © 2019 by Mike Pearl
All rights reserved.

Hungarian translation © Müller Péter Sziámi, Müller Máté,
Müller Péter Jonatán, Müller Brúnó Noé, 2019

Minden jog fenntartva.

Kiadta az Athenaeum Kiadó,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
1086 Budapest, Dankó u. 4–8.
Tel.: 1-235-5030
www.athenaeum.hu
www.facebook.com/athenaeumkiado

ISBN 978 963 293 812 7

Felelős kiadó: Szabó Tibor Benjámin
Felelős szerkesztő: Besze Barbara
Szerkesztette: Helfrich Judit
Műszaki vezető: Drótos Szilvia
Borítóterv: Földi Andrea
Nyomdai előkészítés: Tóth Viktor

Készült az Alföldi Nyomda Zrt.-ben, 2019-ben
Felelős vezető: György Géza vezérigazgató

*Paige-nek, aki a barátnőm volt, amíg írtam ezt a könyvet,
a menyasszonyom lett, amikor befejeztem a kéziratot,
és egy héttel a kötet megjelenése után feleségül jött hozzám*

Előszó

Ha tájékozott olvasónak tartod magad, akit foglalkoztat a jövő a mi mai, állítólagosan *post-truth*, vagyis igazságon túli világunkban, akkor feltehetőleg arra is rájöttél már, hogy mi a sötét realitás a profi jövőmondókkal kapcsolatban: valószínűleg semmit nem tudnak.

Elég adat áll rendelkezésünkre, amelyek táplálják ezt a fajta cinizmust. Ott van például a pszichológus Philip E. Tetlock és az újságíró Dan Gardner közös, *Superforecasting: The Art and Science of Prediction* (Szuperjósulás: a jóslás művészete és tudománya) című könyve, amelyhez Tetlock hegynyi adatot gyűjtött össze, csak hogy megállapítsa: statisztikai értelemben „az átlagos szakértő körülbelül annyira pontos, mint egy dartsozó csimpánz”. Mégsem mind idióták azok, akik próbálnak előre jelezni dolgokat. Tetlock és Gardner rájöttek, hogy egyeseknek több érzékük van a jósláshoz, és a könyvükben le is írták ezeknek az embereknek a jellemzőit. A két szerző a következőkre jutott:

Nyilvánvaló, hogy ha meg akarod jósolni a jövőt, akkor szilárd adatokra kell alapoznod, amelyeket minden találgatástól és elfogultságtól megtisztítasz. Nem a bizonyosság, hanem a valószínűség talaján kell mozognod, és egyértelmű időkeretet kell felállítanod.

Ha például olyan vagy, mint Enrico Fermi, a legendás fizikus, akkor látnokinak tűnő következtetéseket tudsz le-

vonni információkból, amelyeknek nem is vagy a birtokában – mindössze könnyen hozzáférhető adatok meghatározása és ezek extrapolálása által. Híres gondolat kísérlete során – „Hány zongorahangoló van Chicagóban?” – Fermi megkérte a diákjait, hogy egyszerű számításokkal tippeeljék meg a zongorahangolással foglalkozó chicagóiak számát. Tudjuk, hányan élnek összesen a városban, és azt is, hogyan működik a zongorahangolás. Hozzávetőleges pontossággal kiszámolhatjuk, hány zongora van ott. Tehát ha összevetjük az adatokat, tudományosan megalapozott becslést kapunk, amely nem csupán tipp. Ez a menő trükk akkor működik, ha a témát, amelyet vizsgálsz, korábban már alaposan áttanulmányozták.

Én nem vagyok sem statisztikus, sem fizikus. Ami azt illeti, nagyon gyenge voltam matekból, viszont szeretem megjósolni a jövőt, és ezt választottam foglalkozásomul is. Mindössze arról van szó, hogy egy kicsit máshogy közelíték ehhez, mivel az eljövendő dolgoktól való bénító félelemből „diplomáztam”.

A félelmem a szorongásos zavaromból fakad, amely egy igen gyakori mentális betegség. Egyszerre áldás és átok ez annak, aki ismeretterjesztő újságírással foglalkozik: gondolatokkal tölti meg a fejem, én azonban gyűlölöm ezeket a gondolatokat. Ez úgy hangozhat, mint valami gunyoros és mulatságos személyiségjeggy, de ha kínzott már egy héten keresztül tartó pánikroham-sorozat, vagy megtörtént veled, hogy féltél álomra hajtani a fejed, mert érezted, hogy rendkívüli és élénk rémálmokat hoz majd az éj, akkor tudhatod, hogy a szorongás sokkal komolyabb is lehet, mint egy standupkomikus neurózisa. Szuperéber vagyok. Könnyű rám ijeszteni (a „macska az ablakban” poént majdnem az összes horrorfilmben elsütik, én mégis

mindig megijedek). Ideges típus vagyok. Állandóan azt lesem, merre van a vészkijárat.

Annak részeként, amit akár túlélési stratégiának is nevezhetünk, elkezdtem megírni a *Mennyire kellene félnem?* címre hallgató cikksorozatamat a *Vice*-nak, és megpróbáltam felmérni a saját félelmeim racionalitását. Arról írni, ami rémületben tart – terrorizmus, pitbullok, fulladás, az, hogy valaki leüt –, felért egy revelációval. Ez az élmény vezetett a *Year 2050* (A 2050-es év) című, a klímaváltozással kapcsolatos előrejelzéseimből írt cikksorozat, valamint a képzelt háborúkról szóló *Hours and Minutes* (Órák és percek) megszületéséhez. Az írásaim nemcsak terápiás szerepet töltek be számomra, de a segítségükkel arra is rájöttem, hogy több millió emberrel osztozom a félelmeimben. Egy darabig furdalt a lelkiismeret: *Helyénvaló-e kihasználni az emberek félelmeit néhány kattintásért?* De aztán a barátnőm (aki a leghűségesebb olvasóm) rámutatott, hogy egy ijesztő téma részleteinek a megértése furcsamód megerősítő, sőt megnyugtató hatású is.

Persze a tények alapos feltárása után időről időre közölnöm kellett a szomorú hírt – saját magammal és a *Vice* olvasóival is –: nem félünk annyira, amennyire kellene. Például a lehetőség, hogy sosem vonulhatok nyugdíjba, a legelőkelőbb helyre került az összes félelmem között, mivel a témában folytatott kutatás után arra jutottam, hogy a hozzám hasonlóknak sokkal jobban kellene félniük ettől az eshetőségtől, mint amennyire tartanak tőle. Szóval igen: lényegében félelmet keltek.

Ugyanakkor én látom ennek a pozitív oldalát is. Végül is azért fejlődött ki a félelemérzetünk, hogy megóvjon minket a bajtól. Az evolúció talán nem tanította meg nekünk, a modern világ lakóinak, hogy helyesen határoz-

zuk meg, mitől is kellene félnünk, de némi utánajárással kivitelezhető pár szükséges kiigazítás. Megnyugtatónak találok, hogy tudom, néhány veszélyesnek *látszó* dolog *valóban* az. Ettől épelméjűnek érzem magam.

De hadd tisztázzak valamit: ez nem egy önségítő könyv, és én nem fogok olyanokat állítani, hogy „megszabadítalak a szorongástól, ha lépésről lépésre követed ezt meg ezt a tervet”. Ugyanakkor hiszem, hogy a jövő lehetőségeinek érzékeny, tényeken alapuló felidézése hasznos szokás, amely logikusabb gondolkodáshoz vezet. Mióta az a munkám, hogy elméleti forгатókönyveket vázolok fel, folyamatosan arra trenírozom magam, hogy ha remegni kezd a térdem valami félelmetes dologtól, képes legyek megállni, és számba venni a potenciális végkifejleteket, illetőleg az adott dolog lehetséges következményeit a valóságban, ahelyett, hogy a világvégéről képzelődnek. Ha pedig mégis el kell fogadnom a világvége lehetőségét, felteszem magamnak a kérdést: Valóban olyan rossz lenne?

* * *

A leginkább terápiás jellegű cikknek, amelyet valaha írtam, semmi köze nem volt a jövőhöz: *How Scared Should I Be of Pit Bulls?* (Mennyire kellene félnem a pitbulloktól?) volt a címe. Felnőtt életem nagy részében küzdöttem a kutyáktól való félelmemmel, mióta 2006-ban, Budapesten egy kutya – amely, esküszöm, akkora volt, mint egy oroszlán – megtámadott a járdán. Nem volt életveszélyes a helyzet (a gazdája egyetlen másodperc alatt lerántotta rólam, a harapásra pedig még csak sebtapasz sem kellett), de a sok elkísért. Az egyik pillanatban a kutya még a gazdi jól nevelt háziállata – egy jó fiú vagy kislány – volt, a következőben pedig már az életemre tört.

Ennek ellenére nyitottan vágtam bele a nyomozásba, és kiderült, hogy igen, a pitbullként ismert kutyák sokkal több halálos támadásban érintettek, mint bármely más kutyafajta, azonban a tudomány nem igazán tudja meghatározni, hogy mi is az a „pitbull” – ami megnehezíti a fajta eredendő félelmetességének a kérdését. Közben azt is megtudtam, hogy a kutyák – általánosságban – nem is annyira veszélyesek, a legtöbb ember számára nem jelentenek fenyegetést. Az Egyesült Államokban évente mindössze körülbelül huszonhat, kutyákkal kapcsolatos haláleset történik, ami kevesebb, mint a fákról való lezuhanásból adódó elhalálozások száma. Az áldozatok pedig főleg csecsemők vagy nagyon idős emberek. Továbbá, ez mindössze huszonhat eset abból az évente előforduló, közel négy és fél millió kutyaharapásból, amelyekbe beletartozik az is, mikor egy kutya épphogy csak belekap valakinek a kezébe.

Ezeknek a tényeknek a megismerése jó terápiának bizonyult – azóta folyton pitbullokat simogatok, de csak ha fogadókésznek tűnnek rá.

Ennek tudatában fordítsuk tehát a figyelmünket az elkövetkezendő évtizedek felé!

A beszámoló, amelyek arról szólnak, hogy mit tartogat a jövő az emberiség számára, nem túlságosan optimisták. Például az Adelaide-i Egyetem egyik, több tudományágat magában foglaló részlege 2016-ban kiadott egy jelentést, *The Bankruptcy of Economics: Ecology, Economics and the Sustainability of the Earth* (A gazdaság csődje: ökológia, gazdaság és a Föld fenntarthatósága), amely az elkerülhetetlen megsemmisülést vázolja fel. Az Adelaide-i Egyetem szakértői megjegyezték, hogy a terjeszkedési politikai modellen alapuló gazdaságunk igényei túlságosan megterhelik természeti erőforrásainkat, és ezért „súlyos

környezeti károkat, társadalmi káoszt és tömeghalált” helyeztek kilátásba.

Hogy a helyzet még rosszabb legyen, az is előfordulhat, hogy a társadalom összeomlása visszafordíthatatlan folyamattá válik, legalábbis Fred Hoyle brit matematikus és csillagász, a „nagy bum” kifejezés megalkotója szerint. Hoyle klasszikus, *Of Men and Galaxies* (Emberek és galaxisok) című esszéjében azt írja: „Olaj és értékes érc nélkül nincs olyan faj, legyen bármennyire értelmes is, amely meg tudná tenni azt a bizonyos hosszú és nehéz, a primitív körülményektől a magas szintű technológiáig vezető utat. Csak egy lehetőségünk van. Ha mi elbukunk, ez a naprendszer is elbukik, már ami az értelmes életet illeti.”

Másfelől viszont akadnak olyan akadémikusok, mint például Steven Pinker, a Harvard kognitívpszichológia- és nyelvészprofesszora, aki szeretné elhíttetni velünk, hogy az ember tudásvágya biztosítja, hogy összeszedjük magunkat, elkerüljük az apokalipszist, és kihozzuk a legtöbbet ebből az egészből. Pinker a következőképpen fogalmaz 2018-as *Enlightment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress* című [magyar nyelven *Felvilágosodás most* címmel megjelent – A szerk.] könyvében: „A fél évszázados pánik ellenére az emberiség nem lépett visszavonhatatlanul az ökológiai öngyilkosság ösvényére. Az erőforrások hiányától való félelem teljes tévedés. Akárcsak a mizantróp környezetvédelem, amely úgy viszonyul a modern emberekhez, mint egy érintetlen bolygó gonosz kizsákmányolóhoz.”

Mióta 2011-ben megjelent Pinker *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined* [magyarul: *Az erőszak alkonya – Hogyan szelídült meg az emberiség?* –

A szerk.] című műve, igencsak megkedveltem a pinkerizmust, mert felettebb megnyugtató számomra olyan sorokat olvasni, mint hogy az emberiség nem „kizsákmányoló”. Nemcsak mert biztosítanak arról, hogy az emberiség nem a feledésbe vezető úton jár, hanem mert általuk kevésbé érzem magam bűnösnek azért, hogy ember vagyok. Mégis, ha a híreket olvasom, az ösztöneim azt súgják, hogy igen, „kizsákmányolók” vagyunk, ha nem is szándékosan.

Az erőszak alkonyával Pinker felhívta a figyelmet egy fontos tényre: az emberek egymás ellen elkövetett erőszakos cselekedetei nemhogy egyre gyakoribbakká válnának, hanem a számuk meredeken zuhant az elmúlt néhány ezredforduló alatt. De ha a jövőbe tekintek, a könyvében kicsit túl sok a kitérő válasz ahhoz, hogy teljesen elhallgattassa a szorongásaimat. Az olyan sorokra gondolok, hogy: „Nincs a fejlődésnek olyan formája, amely szükségszerű lenne”, vagy: „A haladást visszajára fordíthatja pár rossz ötlet”.

Az újságíró Gregg Easterbrook egy Pinker-féle optimista. *It's Better Than It Looks: Reasons for Optimism in an Age of Fear* (Jobb, mint amilyennek látszik: Okok az optimizmusra a félelem korában) című könyvében leírja, hogyan szelte át a szeme láttára a szmogmentes égboltot egy korábban veszélyeztetett állatnak minősített fehérfejű rétisas, hozzátéve, hogy ez a pillanat nem töltötte el a természet iránt érzett csodálattal: „Sokkal inkább azt éreztem, hogy az üvegházhatású gázok ugyanúgy térdre kényszeríthetők, mint ahogy bármely más környezeti probléma.” De Easterbrook is ködösít, amikor megjegyzi: „Az, hogy a korábbi jóslatok arra vonatkozóan, hány faj fog kipusztulni az emberiség miatt, nem váltak valóra, nem egyenlő azzal, hogy nem jelentünk többé veszélyt más fajokra.”

Amikor a jövő megjósolásáról van szó, szörnyen nehéz napfényesnek látni a dolgokat, hiszen annyi kellemetlen tény vet rájuk hosszú-hosszú árnyékot.

Napjaink egyik leghíresebb jóvendőlése, a *World Scientists' Warning to Humanity* (A világ tudósainak figyelmeztetése az emberiség számára) című dokumentum, amelyet 1992-ben adott ki a Union of Concerned Scientists (Aggódó Tudósok Szövetsége), igencsak alapos munka. Ijesztő figyelmeztetések sorakoznak benne a légkörről, a vízkészletekről, óceánokról, termőföldekről, erdőkről és élőlényekről. Amikor 2017-ben, huszonöt évvel később az eredeti dokumentumot aláíró tizenötezer személy sorra vette és értékelte a korábbi előrejelzéseit, rájöttek, hogy nem volt teljesen igazuk az atmoszférát illetően – szerencsére az ózonréteg stabilizálódott, hála az emberek tudatos viselkedésének –, azonban a többi kérdéskör kapcsán a szövetség arra jutott, hogy „az emberiség általánosságban nem tett jelentős előrelépést e megjósolható környezeti problémák leküzdésében, és hogy ezek nagy része aggasztó módon jelentős mértékben súlyosbodik”.

Biztos vagyok benne, hogy nagyjából tisztában vagy az emberiség globális problémáival, anélkül, hogy részletezném őket. Annak eredményeképpen, hogy úgy tűnik, nem tudunk leállni az üvegházhatású gázok kibocsátásával, 0,8 Celsius-fokkal melegítettük fel a bolygónkat az ipari forradalom óta, és egy kis szünet után, amely 2018-ban következett be, ismét elkezdtük növelni a kibocsátást. Az 1,5 Celsius-fokos, vízválasztónak tartott felmelegedést felejtjük is el. Egyes becslések szerint átlag 4 Celsius-fokos felmelegedés várható 2084-re, vagy már korábban. Ez hosszabb és keményebb aszályokhoz, egymást követő éh-

ínségekhez vezet majd, és vízben úszó jövőt ígér az olyan part menti városoknak, mint Miami, Sanghaj, Rio de Janeiro, Oszaka, Alexandria, és Dakka.

Ráadásul a klímaváltozás által előidézett krízis kellős közepén még a bakteriális betegségek kezelésének képességét is elveszíthetjük, mivel a kórokozók egyre inkább rezisztensekké válnak az antibiotikumokra. A helyzet komorságát fokozza, hogy 1980 és 2016 között az emberiség leggazdagabb 1 százaléka tette zsebre a világ összes bevételének 27 százalékát, míg az alsó 50 százalék mindössze annak 12 százalékát kereste meg.

Aztán persze ott van a technológia zűrzavarossága. 1984-ben születtem, így egy olyan embercsoport tagja vagyok, amelynek „analóg volt a gyermekkor, és digitálisak a tinédzserévei”. Az internet korában teremttem meg az identitásomat, de emlékszem az internet előtti időkre, és sokakhoz hasonlóan én is úgy érzem, hogy valami bizzar dolog zajlik. Az amerikaiak több mint 40 százaléka a Facebookról kapja a híreket, és mindössze 5 százalékuk bízik „igazán” ezekben a hírekben. Mindenhol zajlik az automatizálás – úgy értem, *mindenhol* –, és míg a honfitársaim 33 százaléka örül ennek, 72 százalékuk aggódik. Ezek a statisztikák a Pew-jelentésből származnak, amely kimutatta, hogy az embereknek ellentmondásos érzéseik vannak a technika számtalan aspektusával kapcsolatban. Például az amerikaiak 70 százaléka lelkesedik az ötletért, hogy a robotok segítsenek nekünk az idősök gondozásában, azonban 64 százalékuk úgy gondolja, hogy a gépiesített idős gondozók mellett nagypapa és nagymama valószínűleg magányosnak érezné magát. De akkor mi is pontosan az öröm tárgya?

Összefoglalva, számomra úgy tűnik, hogy ha a jövő nem tölt el téged egyszerre pozitív izgalommal és rettegéssel, akkor valószínűleg már halott vagy.

Ám egyvalami hiányzik az összes ilyen típusú diskurzusból, mégpedig a specifikusság. A világszintű tömeges kipusztulás fenyegető gondolat, de ha az ember ilyesmiről kiabál, akkor úgy néznek rá, mint egy házsártos nénire vagy egy utcai prédikátorra. Viszont ha specifikusan fogalmazok, és elmondom, hogy el fogjuk veszíteni az arabica kávé, és ki fog pusztulni az imádni való vízi emlős, a kaliforniai disznódelfin (keress rá), nagyobb eséllyel kap el a küszöbönálló ökológiai katasztrófa gyomorszorító érzése. Ugyanígy a „politikai bizonytalanság” kifejezés tágabban értelmezve kockázatosnak tűnik, de az embereket általában jobban érdekli, hogy hol lesznek polgárháborúk, és hányan fognak meghalni. Ha valóban robotok fogják betölteni az állásainkat, az nem jelenti azt is, hogy lesznek majd híres robotok, amelyek a többinél jobb és izgalmasabb munkát végeznek? Nekem ez elég menőn hangzik. Mit kezdenek majd magukkal a robotok?

Talán e dolgok némelyike nem úgy történik majd, ahogyan elképzeljük. De minek vesztessük az időt találgatásra, ha képzelődhetünk is? Mikor Dan Gardnerrel, a *Superforecasting* (Szuperjóslás) szerzőjével beszélgettem, egyetértett velem ebben. „A lehetséges jövők száma abszolút mérhetetlen, az emberek ezt nem tudják felfogni” – mondta, és ez rezonált a témáról vallott saját nézeteimmel. Máris sokkal kevésbé éreztem magam rosszul attól, hogy nem vagyok sem matematikus, sem fizikus.

Szóval, előre elnézést kérek a Wall Street spekulánsaitól és a vegasi bukmékerektől, mert attól tartok, ez nem az a típusú jövővel foglalkozó könyv lesz, amelynek alapján

ügyesen lehet majd lavírozni a tőzsdén, vagy sikeres biz-
niszbe lehet kezdeni. A lehetséges végkifejletek megjóslá-
sa bizonyos esetekben egzakt tudomány – azonban főleg
a hivatalnokok és mérnökök számára az. A fizikus James
A. Yorke, a „káoszelmélet” kifejezés kiötlője azt mondta
nekem: „Amikor repülőgépet építesz, akkor új repülőgé-
pet építesz, de végig kell menni egy bizonyos, roppantul
hosszú ellenőrző listán.” Ha az megfelelő, akkor a gép re-
pülni fog. Ugyanakkor rámutatott: „Nem létezik ellenőr-
ző lista azokhoz a dolgokhoz, amelyek teljesen újak.”

Annak ellenére, hogy ebben a könyvben néhány elég-
gé nem hétköznapi dolog hétköznapi hatásairól lesz szó,
figyelmeztetnem kell téged, kedves olvasó: nem írok az
időutazásról, a sárkányokról, sem arról, hogy mi történne,
ha mindenki egyszerre kezdene el ugrálni a Földön. A mí-
toszoknak, fantasyhősöknek és mókás „Mi lenne, ha...?”
típusú kérdéseknek megvan a maguk helye; én olyan in-
formációval szeretnék szolgálni, amely valóban hasznos.
Tehát igen, ez azt jelenti, hogy nem lesz a kötetben zom-
bikkal foglalkozó fejezet.

Az én sajátoságos jövőképfajtamnak egy olyan fickó volt
az úttörője, akiről nem biztos, hogy hallottál: Matthew
Ridgway, az amerikai hadsereg korábbi vezérkari főnöke.
Ridgway magas, tábornoki rendfokozatot ért el, karrierje
akkor kezdett felívelni, amikor az Egyesült Államok má-
sodik világháborúba való belépése előtt pár nappal szöveget
ütött a fejébe egy gondolat: *Mi lenne, ha Amerika elveszte-
né az egész csendes-óceáni flottáját?* Ridgway azt mondta,
hogy az akkori felső vezetés az ő elképzelt forgatókönyvét
„abszurdnak és valószínűtlennek” tartotta, ezért, hogy
leteszteljék a szituáció következményeit, csupán egyetlen
kvázihadgyakorlatot, egy afféle „Mi lenne, ha...?” típusú

szóbeli, rádiós parancstesztet hajtottak végre szimulált harctér nélkül, a bázisok kommunikációs csatornáin keresztül.

Aztán jött Pearl Harbor, ami hátborzongatóan emlékeztetett Ridgway hadgyakorlatára, bár a csendes-óceáni flotta elvesztéséről felvázolt forgatókönyv némileg pontatlannak bizonyult. Például Pearl Harbornál nem veszett oda az egész flotta, és a repülőgép-anyahajók is túléltek a támadást, ami gyorsította a haditengerészet újraszerveződését. Az eset azonban, legalábbis elvi síkon, igazolta Ridgwayt, ami a felettesei figyelmét sem kerülte el. Valójában mégsem volt örültség a részéről, hogy azt gondolta, ez bekövetkezhet. Éleslátásának köszönhetően feljebb tolták a ranglétrán a sereg hosszú távú stratégiáért felelős osztályára, majd idővel ő lett az a generális, aki sokak szerint az amerikaiak javára fordította a helyzetet a koreai háborúban, miután Harry Truman lapátra tette Douglas MacArthurt.

Gardner, a *Superforecasting* szerzője szerint Ridgway esete nem azt példázza, hogy akik próbálják kiszámítani a jövő eseményeit, azok következetesen csodálatra méltó ötleteket kitaláló géniuszok. A tanulság inkább az, hogy „nem számít, mennyire valószínűnek vagy valószínűtlennek tartasz egy végkifejletet, mindenképpen abból kiindulva kell elkezdened kidolgozni a problémát, mert magában a kidolgozásban rejlik az érték”.

Ezért ebben a kötetben előre fogunk ugrani a jövő néhány eget rengető, rettenetes, nevetséges és csodálatos napjára. A helyzetek, amelyeket leírok, nem mindig lesznek Pearl Harbor-szintű rémálmok. Ami azt illeti, némelyik igazán kellemes lesz... De mindegyikükben közös, hogy általában nem gondolkodunk el rajtuk részletekbe

menően, mert bizonyos fokig nyugtalanítóak. Mint azt látni fogod, többségük társadalmi, technológiai és természeti tendenciák logikus továbbgondolása.

Egyrészt abban reménykedem, hogy ha belemerülünk valami olyasmibe, amit egyesek puszta kristálygömb-nézegetésnek tartanak, elkerülhetjük, hogy váratlanul érejenek minket különös vagy veszélyesen nagy jelentőségű események. Másrészt azért, hogy a jövőbe tekintünk, jobban megértjük majd a jelenünket is.

És hidd el nekem, ez igazán vigasztaló gondolat.

A nap, amikor az Egyesült Királyságban eltörlik a monarchiát



Még ebben a században?

Talán.

Valószínűsége

5/5

Ijesztő? *Csak ha a brit turizmusban dolgozol.*

Változtassunk a szokásainkon?

Ne.

Elérkezett a választások éjszakája. A máskor nyüzsgő üzleti negyedek Anglia-szerte csendesek. A szavazás eredményei világrengetők, de senki nem ünnepel. Ehelyett az emberek némán átkapcsolnak, hogy élő adásban láthassák a választás következményeit. Megszavazták a „mexitét”, ami ezennel meg is valósul. Tehát a királynak muszáj megtartania a... lemondó beszédét, igaz?

Ez lesz minden idők legfájdalmasabb lemondása – az elismerése annak, hogy őfelsége elvesztette a választást, és ezzel a királyi család több évszázados uralkodási jogát.

Legutoljára akkor nézték ennyien előben egy uralkodó beszédét, amikor II. Erzsébet királynő a Diana hercegnőt gyászoló nemzetet vigasztalta, eltérve a szigorú uralkodói protokolltól. A király túl későn született ahhoz, hogy emlékezessen az akkori próbatételre, de ahogy mind közelebb és közelebb került a mostanihoz, egyre gyakrabban jutott az eszébe. Őfelsége most Londonnak háttal, a Buckingham-palota udvarára néző erkélyről mond beszédet; jobb válla felett a Viktória királynőnek állított emlékmű, mögötte a győzelem szárnyas istennőjének kivilágított szobra magasodik, a háttérben a Mall üzletházzal. Az uralkodó sötétszürke öltönyt visel, ékszerekkel kirakott királyi díszei és kitüntetései nélkül. Kissé fáradtnak és mogorvának tűnik, sápadt a döbbenettől, de ahogyan a neveltetése és a királyi gének parancsolják, a végsőkéig méltóságteljes. A tőle megszokott finom keresetlenséggel indítja a mondandóját: „Bármilyen fájdalmas is ez számomra, engedjék meg, hogy őszintén gratuláljak azoknak, akik megnyerték a mai választást – mondja. – Atyám azt tanította nekem, hogy Anglia történelme különleges – folytatja a király, szokásos, személyes történeteket felvillantó retorikájával. – Másutt a múlt olykor közömbösnek, vagy, ahogy mondani szokás, borostyánba kövültnek érződhet. De Anglia története együtt él velünk minden egyes nap, teljes nagyságában. Mikor körbenézünk, érezzük, ahogy a történelmünket éljük, és úgy látjuk magunkat az ország történetének részeiként, ahogyan az őseink is. Fontos napok telnek-múlnak, és én mindig is történelmi szemszögből szemléltetem őket – az összképben aprónak tűnnek, és az én szerepem is apró bennük, miközben elkerülhetetlenül tovatűnnek. Így hát sosem tekintettem magamra főszereplőként a történelem hatalmas színjátékában.

– A beszéde akadozóvá válik; biztosan most következik a neheze. – De a »fontos« szó kevés ahhoz, hogy leírja a mai napot, amely egy korszak végét jelenti. És ezzel, úgy tűnik, a történelem reflektorfénye rám vetült. Hanyagság lenne a részemről, ha nem fejezném ki őszintén azt, amit minde nekfelett érzek ebben a pillanatban: a szomorúságot. Bűnbánatot is érzek, valahányszor arra gondolok, hogy a mai eredmény a jellemem hibájából vagy valamely vétségemből fakad. De itt egy másik mondás, amelyet apám előszeretettel használt: »Mikor nem tudsz változtatni valamin, lásd meg benne a legjobbat.« Ha megfogadom a szavait, hinnem kell, hogy a többség akarata szerint ez az eredmény jelentős előrelépés lesz – Angliának, a demokráciának és a civilizációnak. Teljességgel biztos vagyok abban, hogy Angliára fényes jövő vár, sőt mi több, tudom, hogy a mai napra történelmi mérföldkőként emlékezem majd – ahogyan, gyanítom, önök is. Remélem, együtt imádkoznak velem útmutatásért, amikor nagyszerű nemzetünk megkezdi új utazását.”

Aztán bevágnak egy képet a Buckingham-palotáról. Ezzel nincs többé Egyesült Királyság, hanem egy új ország, „Nagy-Britannia és Észak-Írország Uniója” jön létre – bár mindenki reflexszerűen „Egyesült Királyság”-ként fog rá hivatkozni még évtizedeken keresztül.

Aztán az adás átvált egy, még az exkirály beszédénél is nehezebben elképzelhető képre: a hivatalba lépő elnök beszédére. *Egy angol elnök?* Milyen különös jelzős szószerkezet.

Az elnök, aki titulusát tekintve egészen idáig államtitkár volt, csak átmenetileg tölti be a pozíciót, amíg nem választanak helyette újat. Ez a férfi a parlament korábbi tagja, Sedgfield település képviselője, aki a megfizethető lakha-

tással kampányolt, és aki azt a kínos beszédet mondta az alsóházban, amelyikre mindenki emlékszik. És ő helyettesíti Anglia királyát? Igen, kampányolt ezért, és igen, nyert is. De muszáj beszédet mondania?

Angliába hirtelen belenyilall a megbánás – ahhoz nem eléggé, hogy az éjjel eredményének megváltoztatását kérje, ahhoz viszont igen, hogy a nemzet gyomra együttesen forduljon fel. Anglia kollektívan kapcsol el az elnök beszédéről. Nem ez lesz az utolsó alkalom.

* * *

Ha újonnan alakult országgént „köztársaságnak” nevezd magadat, az, hogy jobboldali neologizmussal éljek, az erényfitogtatás egy formája. Ennek egyik módja, hogy közlöd, nálad nincsen önkényuralom, hogy az országod népe látszólag a maga sorsát irányítja. Vegyük például a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságot: az országnak bizarr, orwelli neve van, köztársaságnak hangzik, ám ez csak elfedi a tényt, hogy valójában diktatúra. Függetlenül attól, amit a köztársasági rendszer a társadalom jólétéért tesz, papíralapon köztársaságot létrehozni igencsak jó propagandának tűnik.

Mindennek fényében az angolok mintha kicsit engedetlen önféjűek lennének: már a harmadik évezred harmadik évtizedéhez közeledünk, az angolok meg nem élnek köztársaságban, és rendkívül szegénytelenek is ezzel kapcsolatban. Rendszeresen szavaznak a széles körben igazságosnak és demokratikusnak tartott választásokon, de nem dönthetnek a saját államfőjük személyéről. Ehelyett az ország uralkodója születése jogán kapja meg ezt az állást, és csak néhány ősi szokás meg tisztázó jellegű szabály tartja rendben a dolgokat. Anglia királya vagy ki-

rállynője az a személy, akire „királyi fenségként” és „őfelségeként” hivatkoznak, kastélyokban alszik, koronát visel, jogara van, és megpaskolja az emberek vállát egy karddal a lovagga ütésükkor. Ez a férfi vagy nő főképp szertartásokat hajt végre, miközben az ideje nagy részét egy modern városban tölti, amelyet világszerte a kultúra és kereskedelem fővárosaként tartanak számon.

Ahogy ezeket a sorokat írom, nem tűnik valószínűnek, hogy ez egyhamar megváltozna. A dolgok jelen állása szerint a királynő II. Erzsébet: imádni való dédnagymama, kiskutya- és pasztellkalap-kedvelő, és a népszerűség mintaképe. De amikor az elkerülhetetlen bekövetkezik, és Erzsébetet lecserélik uralkodóként a sokkal kevésbé népszerű, botrányhős fiára, Károlyra, akinek rózsaszín arcára ráfagyott a rá jellemző gyomorforgató grimasz, vajon akkor megerősödik majd a köztársasági rendszer? Mi lesz, amikor a nyilvánosság nagy felháborodására Károly király a még nála is népszerűtlenebb feleségét – aki egyáltalán *nem* a gyermekei rendkívül közkedvelt édesanyja – kinevezi királynénak, ahogyan jelezte, hogy tenni szándékozik? Akkor belefárad majd annyira az angol közvélemény a giccses bulvárlapok főcímeibe, hogy legszívesebben kidobná a teljes monarchiát abba a híres szemetesbe?

Adrian Bingham, a Sheffieldi Egyetem médiára és a popkultúrára szakosodott történelemprofesszora szerint nem valószínű, de elképzelhető, legalábbis akkor, ha *a)* nagy botrány tör ki, és *b)* az újságok bekapcsolódnak az ügybe. „Ha a botrány elég komoly, akkor el tudom képzelni, hogy a *Daily Mail*hez hasonló lapok gyalázkodó hangnemben olyasmiket írnának, hogy: »Valaminek történnie kell!«, meg »Valakinek mennie kell!«. És ahogy egyik dolog vezetne a másikhoz, kirajzolódna azon események

láncolata, amelyek végül megfosztanak ezt az egész intézményt hitelétől” – mondta Bingham.

Úgyhogy itt egy másik kérdés: vajon meglépi-e valaha az Egyesült Királyság ezt a köztársaságpárti fejesugrást? Nicholas Barber, alkotmányjoggal és -elmélettel foglalkozó oxfordi professzor szerint minden bizonnyal. „Biztosak vagyunk abban, hogy végül köztársaság leszünk – mondta nekem. – Előbb-utóbb muszáj bekövetkeznie, de az is lehet, hogy csak jó sokára fog megtörténni.”

Szóval 2018 tavaszán körbejártam Angliát, és végigkérdeztem az embereket: „Mi történne, ha az Egyesült Királyság köztársaság lenne?” De nagyon keveseknek volt határozott véleményük erről. Majdnem mindenki azt válaszolta: „Ez jó kérdés!”, és legszívesebben ennyiben is hagyták volna. Ha tovább faggattam őket, azt mondták: „Annak a turizmus inná meg a levét.” Így hát kezdjük is ezzel!

A turizmusból származó bevétel volt a leghűségesebb királypártiak által emlegetett egyetlen konkrét érv a monarchia fenntartása mellett. Ennek valószínűleg a folyónyi nyomdatinta az oka, ami kiömlik, valahányszor a Brand Finance, egy, a márkanevek értékének felbecsülésével foglalkozó cég közzéteszi valamelyik jelentését arról, hogy mennyire megdöbbentő profitot hoz a monarchia az országnak. A 2017-es jelentésükben kimondták, hogy a monarchiával kapcsolatos turizmus ötszázötvenmillió fontnyi éves gazdasági fellendülésért felelős — ez az az állami bevétel, amely a királyi rezidenciák látogatásából és a királyi családdal kapcsolatos szuvenírek eladásából származik. De az ausztrál, tudományos tények ellenőrzésére szolgáló oldal, a The Conversation szerint ezek mögött az állítások mögött nincs kikezdzhetetlen, transzparens és tudományos kutatás, amellyel alá lehetne támasztani őket.

Nehéz így tehát bármi biztosat állítani a pontos végösszegekről.

De az elképzelés, miszerint a királyi család tagjai vonzóak a turizmust azokról a területekről is, amelyekről feltételeznénk, hogy egy Anglia tulajdonságaival rendelkező ország vonzáskörén kívülre esnek, igaznak tűnik. Elvégre én is voltam Angliában, és csakis a monarchia miatt tettem be oda a lábam.

Amikor elmentem a windsori kastélyba, hogy egy pillantást vehessek a királynőre húsvét reggelén, további ízelítőt kaptam ebből a jelenségből. Belefutottam két amerikai nőbe, akik Floridából repültek Angliába, csak azért, hogy kedvezményes áron láthassák Harry herceget és a menyasszonyát, Meghan Markle-t, amikor a pár megjelent a királyi család egyik fellépésén jóval a nagy májusi királyi esküvő előtt. Ez önmagában tiszta haszon a turizmusnak. Tehát ugyanabból az okból voltak ott, mint én, és *ők még csak nem is tervezték, hogy írni fognak róla.* (Sajnálatos módon a tervük nem jött be: a királynő templomba ment azon a húsvét reggelen, ahogy Katalin és Vilmos is, de Harry és Meghan nem tudtak eljönni.)

De Graham Smith, a Republic (Köztársaság) nevű, a monarchia eltörlését és a választott államfő intézményét követelő, angol politikai nyomásgyakorló csoport vezetője szerint mind eltúlozzuk a potenciális turisztikai visszaesés lehetőségét. Végül is, mit gondolunk, mi lesz, ha megvalósul a köztársaság? A Buckingham-palotát betemetjük, vagy szociális lakások lesznek belőle? Természetesen nem. Ahogyan Smith mondta nekem: „Ezek az épületek történelmi jelentőségűek.” Smith úgy véli, hogy ha nem lenne többé király vagy királynő, a korábbi királyhoz vagy királynőhöz kapcsolódó helyek továbbra is népsze-

rúek maradnának, és bevételi forrásként szolgálhatnának a turizmus célpontjaiként. Sőt, még ennél jobban is ki lehetne használni ezeket a helyeket a köztársaság keretei közt, mert most „nyilván a legtöbb ilyen épület nem látogatható, tehát ha megnyitnánk őket múzeumokként és galériákként, sikeresek lehetnének”.

És ezzel vissza is jutottunk a Brand Finance elemzéseire. Ha rájuk hivatkozunk mint a monarchia létjogosultságát védő elemzőkre (bár kétlem, hogy a Brand Finance valaha is azt állította volna magáról, hogy az lenne), meg kell különböztetnünk az olyan turizusból eredő bevételeket, amelyek a monarchia fennmaradásából származnak – gondolj a királyi család esküvőin tolongó hatalmas tömegre –, és azokat a bevételeket, amelyek abból származnak, hogy Angliában volt monarchia a történelme során, például idevehetjük a fényűző kastélyokat, palotákat és múzeumokat, tele fényes műtárgyakkal, melyek a királyi család tulajdonát képezik. Végül is a turisták még mindig hemzsegnek Versailles-ban. És Kína is megszűnt monarchia lenni, de ha valaha turistaként meglátogattad Pekinget, valószínűleg elmentél a Tiltott Városba és a Nyári Palotába, hogy lásd, hol élt a császár.

Kérésemre a Brand Finance átdolgozza az adatgyűjtését; lehet, hogy kontrollcsoportokat is bevonnak a kutatásba a szuvenírekről szóló kimutatásaikhoz. A 2017-es elemzésük egy televíziós tanulmányra hivatkozva bemutatja, hogy Angliában a kínai vásárlók 70 százaléka a királyi család elismerését szimbolizáló emblémával megjelölt szuveníreket részesíti előnyben – ennek az az oroszlanos, unikornisos jelképnek az az üzenete, hogy az adott terméket „*az uralkodó jóváhagyta*”. Ez az jelzés hasonló a Nike sportlogójához, hiszen ugyanúgy nagy szimbolikus

értékkel bír, és a minőség bizonyítékának gondolják, még akkor is, ha az anyag, amelyre rányomják, nem lesz jobb minőségű semmilyen módon sem. De akkor mindebből az a tanulság, hogy a kínai szuvenírvásárlók királyi emblémás csokoládék és szappanok iránti igénye az aktívan működő monarchia eltörlésének hatására megszűnne? És mi a helyzet a *nem kínai* szuvenírvásárlókkal?

Bár biztosan vannak Angliában olyan válogatós vásárlók, akik ragaszkodnak ahhoz, hogy például csakis királyi emblémával díszített fidget spinnert vegyenek, és sosem adnának pénzt egy londoni telefonfülke fotójával vagy egy jópofa felirattal díszített pörgettyűért, de kétlem, hogy a számuk elég magas lenne ahhoz, hogy kárt tegyenek az angol gazdaságban.

Persze lehet, hogy mindezek ellenére az ötszázötvenmillió fontnyi összeg pontos, és az angol gazdaság ezt bukná el. Nem kevés pénzről van szó, és ahogy lezártam a kutatásomat, rádöbbsentem, hogy itt egy teljes államstruktúrát védenek kevesebből, mint amennyi egy sikeres Marvel-film bevétele (a könyv írásakor bemutatott legújabb ilyen film, a *Bosszúállók: Végjáték* körülbelül ötszázötvenhárommillió fontnyi bevételt hozott). És egyébként is, szerintem a „Biztosan sok bevételtől esne el a turizmus!” nem olyan meggyőző ellenérv, amely bárkinek is hatna az érzelmeire. Márpedig én ilyen akartam hallani. Ezért elhatároztam, hogy megkeresem azt az embert, aki – a királyi család tagjain kívül – a legszomorúbb lenne, ha bekövetkezne a „köztársaság napja”.

A kutatásom Margaret Tylerhez vezetett, akire a 2015-ös *The Wall Street Journal* „Anglia leghűségesebb királypártijaként” hivatkozott. (Azt mondta, szereti ezt a jelzöt.) A London északnyugati részén lévő Wembley-ben lévő

otthona a királyi családdal kapcsolatos szuvenírek Fort Knox. A relikviái minden polcot beborítanak a házban, több ezer bögrét, tányért, bábut, könyvet, zászlót, ágyneműt és kartonfigurát foglal magában. Van egy külön szoba Diána hercegnőnek szentelve, amelyben egyéni mintázattal ellátott üvegablakok is helyet kaptak. Tyler gyűjteménye gyakran látható a tévében és a *Daily Mail*ben – ha épp uborkaszезon van.

Amikor leültünk teázni Tyler nappalijában, megkérdeztem a hetvennégy éves királyicsalád-rajongót – aki egy, az Egyesült Királyság zászlajával díszített blézert viselt, hatalmas szalaggal, a királynő kilencvenedik születésnapja alkalmából –, hogy miért ilyen elkötelezett a királyi család mellett.

Az Egyesült Királyságot egy otthonhoz hasonlította, amely felett egy jóindulatú szülő őröködik. Rámutatott, hogy az 1992-ben kitört windsori kastélybeli tüzesetet II. Erzsébet pontosan ugyanúgy kezelte, mint amikor feszült politikai helyzetben 1995-ben és 2011-ben látogatást tett Észak-Írországban. „Mikor a királynő látja, hogy valami nincs rendben, beavatkozik” – mondta nekem Tyler. Az olyan tragédiák áldozatai számára, mint például a 2017-es manchesteri terrortámadás, a királynő látogatása azt sugallja, hogy az uralkodó törődik velük. „Ismeri és megérti a problémáinkat. Én igenis úgy gondolom, hogy ez sokat jelent a népnek. Ő az ország édesanyja. Az egészet ő tartja egyben.”

Tylert nem zavarja, hogy az államfőnek politikai értelemben nincs súlya. Visszatért a háztartásos példájához: „Amikor az egyik gyerek a másik miatt nyafog, nem lépsz közbe, csak végighallgatsz mindkettejüket. Érted, mire célzok? Ő is valami ilyesmit tesz.”

Anglia olyan, mint egy külön álló, egységes „ház”, amelyet egy szülőfigura vezet; ez az elképzelés „a család, a család fennmaradása meg a vér és a föld ideológiáján alapul” – vélekedett Graeme Orr, a választójogi törvények professzora az ausztráliai Brisbane-ben található Queenslandi Egyetemen, aki ausztrál lévén jól ismeri az angol monarchiát. „Úgy gondolom, a monarchia azért maradt fenn, mert esztétikai értéke van” – tette hozzá.

Az esztétikai szemponttól elvonatkoztatva, a királyi család ideológiájának „egy vér, egy nemzet” aspektusa többé-kevésbé már a 9. században megjelent, a mostani királyi család messzi őse, egy nemes fölbirtokos, Alfréd képében (aki csak szellemiségében nevezhető a királyi család rokonának, származását tekintve valószínűleg nem). Alfréd Egbert wessexi király unokája volt, aki zsarnokként uralkodott Anglia területének jelentős része felett, és Wessexet Anglia angolszász hatalmi központjává tette. Alfréd négy fivére kiskirályként uralkodott, de haláluk után ő került Wessex trónjára. Regnálása alatt véres háborúban legyőzte a dánokat, kiszorítva őket Angliából. Ezzel a vikingek területeit leszámítva minden föld az övé lett Angliában, ami által feljogosítva érezte magát arra, hogy az angolszászok királyának nevezze magát. Ugyan apjának, Egbertnek is elég hatalma volt, hogy ezt a címet követelje, ő nem tett így, már amennyire tudjuk, így Alfréd kapta a „Nagy” állandó jelzőt.

A terület, amelyet Nagy Alfréd leszármazottai, a királyi család tagjai (akik ismét csak a hagyomány és nem rokonság alapján voltak az utódai) irányítottak, lassan nőtt, és miután felülkerekedtek a vikingeken, a fennhatóságuk kiterjedt Nagy-Britannia szigetére, majd, ahogy Anglia

tengeri nagyhatalommá vált, a világ felére. Később a befolyásuk csökkent ugyan, amikor fontos területeket vesztek el, mint például Indiát, 1947-ben. Földrajzi értelemben ekkor jutottak el oda, ahol jelenleg vannak. A királyi családot, ellentétben a korábbi évszázadokkal, amikor királyi hatalmukról és kemény adóikról voltak ismeretesek, ma már mosolygó hírességek egy csoportjaként ismerjük. „Én csak annyit várok az államfőtől, hogy mosolyogjon, rázson kezét a többi politikussal, és legyen jó a néphez, semmi más” – mondta Barber, a Trinity Egyetem professzora. (Azonban gyorsan hozzátette, hogy az Egyesült Államok rendszere, amellyel államfőt választanak, amiatt hírhedt, hogy olyan embereket juttat hatalomra, akik pocsék diplomaták, és nem bánnak kesztyűs kézzel a néppel.)

Anglia uralkodói híresek arról, hogy diplomatikusak és udvariasak a többi előkelőséggel még akkor is, ha a politikai szerepük kimerül abban, hogy beleegyezésüket adják a parlament minden rendelkezéséhez és törvényjavaslatához. Tulajdonképpen az értelmetlenségükben rejlik az értelmük, mutat rá Orr, a Brisbane-ben lévő Queenslandi Egyetem tanára. „Az alkotmányos királyság támogatói azt emelik ki, mekkora értéke van intézményes szinten annak, hogy az állam élén nem egy politikai szereplő áll.”

Az integetés és a derűs mosolyok nem jelentik azonban, hogy a királyi család ártalmatlan lenne, állítja Smith, a nyomásgyakorló köztársaságpárti Republic csoport tagja. „A monarchia mint intézmény része az alaptörvényünknek, és akadályozza az Egyesült Királyságot abban, hogy teljes értékű demokratikus állam lehessen.” Smith úgy érzi, hogy az uralkodók „a saját érdekeiket érvényesítik”, ezenkívül „nem tartoznak felelősséggel a parlamentnek, s nyíl-

tan befolyásolhatják a döntéshozókat a Korona hatalmánál fogva, ami erős ösztönző erő, hogy ellenálljanak minden demokratikus reformnak”.

Ha Smith sikerrel jár, és a monarchia leköszön, nos, akkor az angolok csatlakoznak a világ nagy többségéhez. Bárhol vagy is most, a hely jó eséllyel valamely monarchia területe volt a történelem során, akár az angol, akár más korona alatt. Ha megfigyeled, a tendencia az, hogy a monarchiák elég durván értek véget. Kína utolsó császárárt lemondásra kényszerítették, majd bebörtönözték. Az orosz királyi család tagjait kivégezték, megcsonkították, és a testeket egy mocsárba hajították. A forradalom előtti Franciaország utolsó királya és királynéja (akik színleg elfogadták a rájuk kényszerített alkotmányos korlátokat, miközben végig kacérkodtak az abszolút monarchia visszaállításának gondolatával, ehhez külföldi segítséget is kérve), közismerten a guillotine alatt végezték. Az utolsó iráni sah csak úgy menekült meg a forradalmárok haragja elől, hogy elhagyta az országot. Laosz utolsó királyát kommunista átnevelő táborba zárták. Röviden, a monarchiák története előrevetíti az uralkodók találkozását a vasvillákkal és a fáklyákkal.

De Smith nem úgy beszél, mintha arra buzdítaná a forradalmárokat, hogy rohanják le a Buckingham-palotát, és rángassák az utcára a királyi családot, hogy egy koncepció persze követően kivégezzék őket. Ehelyett úgy gondolja, hogy a jobb rendszer megveti majd a lábát, és a demokrácia győzedelmeskedni fog. „Tételezzük fel, hogy a társadalom 55 vagy 60 százaléka azt mondja: »Igen, meg kéne szabadulnunk a monarchiától...«, és a parlament is hajlandóságot mutat erre. A parlament ezután hozhat egy törvényt, amellyel véget vethet a monarchiának, vagy kiírhat egy

népszavazást, és utána hozhat egy ilyen törvényt” – fogalmazta meg a véleményét.

Volt már rá példa a múltban, hogy többségi szavazással eltöröltek egy monarchiát, bár valamely okból ez nagyon ritkán történik úgy, hogy a folyamatot ne árnyékolják be a korrupció vádjai. 1946-ban Bulgária gyerek cárját szavazással eltávolították a trónról, hogy helyette az egyre erősödő szovjetek kerülhessenek hatalomra, de a végeredmény alapján a szavazás tisztasága kétségessé vált (majdnem 100 százalék a szovjetekre szavazott). Görögországban egy jobboldali katonai csoport tartott megkérdőjelezhető népszavazást 1973-ban, amelyet egy évvel később érvénytelenítettek a választott vezetők, s újabb népszavazást írtak ki, annak reményében, hogy hitelesebb eredményt kapnak. Kedves gondolat volt a részükről. Meggátolták a korábban leváltott királyt abban, hogy Görögországban kampányoljon, így az papírforma szerint veszített is. Igenis *lehetséges* egy monarchiát demokratikus szavazással eltörölni. 1968-ban a Maldív-szigeteken (szigetország, félmilliónál is kevesebb népességgel) a nyolcszázötvenhárom éves monarchiának egy egyszerű többségi szavazással lett vége. Eddig úgy fest, a Maldív-szigetek trónját véglegesen bútorraktárba küldték.

Ha már a témánál vagyunk, sok monarchiából nem szavazás útján lett köztársaság, hanem kikerültek egy másik ország uralkodójának hatalma alól. Például az izlandi alkotmányról szóló 1944-es, második világháború idején lezajlott népszavazás egy udvarias, igencsak demokratikus ügylet volt Dánia királyával, amelynek során arra kérték őt, hogy kikerülhessenek a fennhatósága alól, és ne legyen tovább az ország államfője. De ennek semmilyen hatása nem volt arra, hogy Dánia királyság marad-e, sőt, a

mai napig az. Ehhez hasonlóan Ghána, Dél-Afrika, Nigéria, Kenya, Malawi, Uganda, Guyana, Gambia, Málta, Srí Lanka, Trinidad és Tobago, Fidzsi és Mauritius kormánya is búcsút intett a királynőjének... Akinek minden alkalommal II. Erzsébet volt a neve.

Ezzel el is jutottam egy aprócska bökkenőhöz az angol monarchia eltörléséhez vezető úton: Anglia dönthet úgy, hogy az uralkodó ne legyen az *angol* uralkodó, de ez nem változtat azon, hogy tizenöt másik országban az említett uralkodót a *saját* államfőjüknek tartják. Ha esetleg fel szeretné frissíteni a memóriádat, ezek az országok Kanada, Ausztrália, Új-Zéland, Jamaica, Barbados, a Bahama-szigetek, Grenada, Pápua Új-Guinea, a Salamon-szigetek, Tuvalu, Saint Lucia, Saint Vincent, Belize, Antigua és Saint Kitts és Nevis.

A mexit *nem* változtatna az uralkodó státuszán ezekben az országokban, állítja Bob Morris, a monarchia és a jog tudósa, a londoni UCL egyetem tiszteletbeli kutatója. „Az Egyesült Királyság nem törvénykezhet arról, hogy a független államok hogyan viseltessenek az uralkodói családdal szemben a saját országaikban, és esetükben nem tudnánk egyesével eltörölni a monarchiát.”

De ha az Egyesült Királyság eltörölné a monarchiát, az az alaptörvényeik miatt automatikusan megszűnne ezek közül néhány országban. Ha azt nézzük, mi történt, amikor 2013-ban a parlament megváltoztatta az öröklődés rendjét, a fenti országokból hatban fogadták el a módosítást, ezzel fenntartva a folyatóságosságot: Kanada, Új-Zéland, Ausztrália, Saint Kitts és Nevis, Saint Vincent és Barbados. Ezekben az országokban feltehetőleg külön szavazásra lenne szükség a monarchia megtartásának kérdésében. A másik kilenc országban azonban az

Egyesült Királyságban született öröklődési törvény lépett érvénybe, anélkül, hogy a helyi kormányok bármit is tettek volna. Ez a kilenc ugyebár Antigua, a Bahama-szigetek, Belize, Grenada, Jamaica, Pápua Új-Guinea, Saint Lucia, a Salamon-szigetek és Tuvalu. Így, ha bekövetkezne a mexit, úgy tűnik, a monarchia valóban automatikusan eltűnne ezeken a helyeken, amennyiben a helyi vezetés nem lépne közbe.

Ha Anglia hivatalosan is köztársasággá válna, a következő lépés annak eldöntése lenne, hogy mi legyen a Korona vagyonának sorsa. Ez egy nagy rakás befektetés és ingatlan, amelyek értéke meghaladja a tizenkétmilliárd fontot, és amelyek biztosítják a királyi család egzisztenciáját. A vagyon részét képezi a Buckingham-palota, a windsori kastély, a Clarence-ház, a St. James-palota, továbbá egy önfenntartó befektetési alap.

Ahogy erre korábban utaltam, a királyi család valószínűleg nem tarthatja majd meg mind a tizenkétmilliárdot. Ha téged kirúgnának, megtarthatnád a laptopod, amit a munkahelyeden használtál?

De a Korona vagyona nem is köztulajdon, ha úgy vesszük. Ez egy olyan cég, amelyet arra találtak ki, hogy finanszírozza a királyi család mindennapos munkáját, a maradék bevételét pedig a kincstárba öntse. Hogy segísek megérteni a Korona vagyonának működését, hadd éljek egy hasonlattal: tegyük fel, hogy a Korona vagyonához tartozik egy Westgate nevű bevásárlóközpont fele Oxfordban, ami egyébként így is van. És tegyük fel, hogy ezt a mondatot úgy írom le, hogy kék farmer van rajtam, amelyet a fenti bevásárlóközpontban lévő Primarkban vettem, ami szintén így igaz. Abból az összegből, amelyet erre a nadrágra költöttem, a tulajdonosok zsebébe kerül,

mondjuk, két font (ez nem valószínű, hiszen a primarkos ruhák elég olcsók, de ez most csak egy hasonlat), na, ebből egy font a Korona vagyonát gyarapítja, mivel a bevásárlóközpont fele a Korona vagyonához tartozik. Mivel a Korona bevételéből 15 százalék évente az uralkodó zsebébe vándorol, a királynő tizenöt pennyt kapna abból az egy fontból, a maradék pedig a kincstárba menne. Így a bevételek nagy része az államhoz kerül, amit a monarchiapártiak úgy fogalmaznak meg, hogy „a királynő 85 százalékot adózik” – bár ez kissé torzít a valóságon, hiszen az uralkodói vagyon valójában nem a királynő *tulajdona*.

Ha angol uralkodó vagy, és megszűnik a monarchia, a jó hír, hogy nem bonyolult eldönteni, mi marad a királyi család birtokában – legalábbis Smith, akiről tudjuk, hogy támogatja a monarchia eltörlését, így gondolja. „Véleményem szerint ez egy relatíve egyszerű folyamat lenne. Vannak bizonyos dolgok, amikre a királyi család jogot formálhat, mint Sandringham (egy kastély Norfolkban) és a balmorali kastély (Skóciában). És vannak olyan dolgok, amelyek nem a királyi család tulajdonában állnak, mint a Buckingham-palota és a cornwalli hercegi birtok, vagy a Korona vagyona. Tehát amikor megszabadulunk a királyi családtól, egyszerűen »viszik, ami az övék, mi megtartjuk, ami a miénk«, és elválnak útjaink.” Nem bonyolult. És attól függően, hogy milyen érzéseket táplálunk egy olyan család iránt, amelynek több ezer millió fontra becsülik a privát vagyonát, elég korrekt. A nép tizenkétmilliárd fontot kap, a királyi család (ez huszonöt személyt jelent a 2018-as esküvők óta) pedig megtartja az ötszázmillió fontját (a becslések erősen eltérnek), valamint két hatalmas ingatlant, bőven elég szobával az összes rokonnak.

Az egyetlen probléma, hogy van egy aprócska akadály, amely a „te viszed a saját cuccaidat, én viszem a magaméit” alapú osztozkodás útjában áll: az uralkodó jóváhagyása. Ne feledjük, neki rá kell ütnie a pecsétet minden olyan, monarchiát eltörlő törvényre vagy rendelkezésre, amely felmerülhet. Vajon az uralkodó megtörné a több száz éves hagyományt, és elvetetné a javaslatot? A Trinity College professzora, Barber professzor szerint nem. „Úgy hangzik, mint egy hatalmas krízishelyzet vagy egy nagy probléma, de szerintem a valóságban, ha egyszer eljutnánk idáig, a felek már előre megállapodnának a kérdésben” – mondta. Így ha azt feltételezzük, hogy nincs szó polgárháborús vagy guillotine-csattogtató helyzetről, a királynak vagy királynőnek valószínűleg lenne beleszólása a Korona vagyonának felosztásába. És az elképzelés, miszerint a részesedés nélkül távoznának, finoman szólva is valószínűtlen. Van azonban egy egészen eltérő nézőpont is, amelyből szemlélhetjük ezt a kérdést.

A Brand Finance szerint a Korona vagyonának értéke eltörpül a királyi részesedéshez képest, amelyet a családi márka használatáért kap az angol gazdaságból a királyi család – ez 2017-ben 67,5 milliárd font volt, ami durván Egyiptom GDP-je. Kicsit homályos, hogy a Brand Finance hogyan jutott erre a becslésre, de elég határozottan ragaszkodnak hozzá. Mi történne, ha ez az erős márka elvesztené az uralkodót, aki a központi figurája? Miről írnának a bulvárlapok, ha a királyi család gyakorlatilag megszűnne *királyi* lenni? Nézné-e bárki a róluk szóló műsorokat, vagy megvennék-e az életrajzukat? Mi lenne a márkajelzéssel ellátott csokoládékkal és szappanokkal? Kissé ahhoz hasonlítana a dolog, amikor egy nagy hollywoodi filmso-

rozat a legnagyobb sztárja nélkül folytatódik – ami jól is elsülhet, mint mikor a *Pókember*-filmekben lecserélték Tobey Maguire-t, és minden rendben ment tovább; vagy pokolian is, mint mikor Bruce Lee halála után a harcművészetéről szóló filmek minősége hatalmasat zuhant.

De a mexit nem csak pusztítana. Létre is hozhatna valamit, konkrétan egy újfajta pozíciót az államfő számára. Általa a miniszterelnök lehetne az államfő, vagy létrejöhetne egy külön hivatal, a kancellár vagy kormányzó, akit a parlament választhatna ki, miután megalakult a kormány. Alakulhatna állami tanács, a svájci nemzeti tanács mintájára, amely egy nehezen leírható kormány szerv, aminek attól függően, hogy kit kérdezel, hét, egy vagy nulla elnöke van. Végül, de nem utolsósorban, lehetne egy jó öreg elnök, akit népszavazással választhatnának. Ám elnökből is sokféle van. Például olyan, akinek nincs nagy politikai szerepe, mint a királyi családnak. Esetleg olyan, aki intézné az ország politikai kérdéseinek napirendre tűzését, babrálhatna a hadsereggel, amennyit csak akar, és foglalkozhatna az államigazgatással, mint az amerikai elnök. Vagy lehetne mindenható elnök, aki nem csupán az államot irányítaná, de a mindennapi életet is, mint az orosz elnök.

Smith szerint a monarchia eltörléséhez nemcsak államfőt kéne választani, magának a parlamenti rendszernek is változnia kellene. „Ha valódi köztársaságot akarunk, meg kell szabadulnunk a »lordok házától«, és más házzal kell helyettesítenünk” – mondta.

A lordok háza valóban elég furcsa. Ha eltörlik a monarchiát, miért kerüljenek emberek a nemesi származásuk miatt a parlamentbe? Az 1999-es, lordok házáról szóló rendelkezés célja az volt, hogy valamivel igazságosabb és

egyenlőbb legyen a ház szabályzata. Az angol–amerikai színész, Christopher Guest (Nigel Tufnel *A turné* című filmből) ezzel került olyan helyzetbe, hogy átadhatta a helyét, amelyet bizarr módon az apjától örökölt. 2004-ben Guest ezt nyilatkozta a parlamenti munkájáról: „Nem is kérdés, hogy a régi rendszer igazságtalan volt. Mármost, komolyan, erre születni kell? Ráadásul mára az egész csak az összeköttetésekről szól. A miniszterelnök bárkit bejuttathat, ezzel szerevezve magának szavazatokat. A felsőház egy választott testület kellene hogy legyen, ez ilyen egyszerű.”

Ezek szerint, ha Guest és Smith akarata érvényesül, a lordok háza valószínűleg átváltozik egy „szénátus” nevű valamivé. Az alsóház nevét is megváltoztathatnák, bár annak szerintem elég menő elnevezése van egy jogalkotó szervhez képest.

Végül pedig az anglikán egyháznak ki kellene találnia, hogy ki vezeti, mert jelenleg az egyház feje az angol uralkodó. „Csak azért, mert mi megszabadulunk az uralkodótól, nem szűnik meg a státusza mint az anglikán vallás egyházfője” – magyarázta el nekem Barber. Nem világos, hogy az egyház mit lépne egy ilyen helyzetben. Valószínűtlen, hogy az államfő kerüljön az egyház élére, így lehet, hogy az egyház rangidős püspöke, a canterburyi érsek lenne az egyházfő. Persze megkérhetnék az uralkodót, hogy maradjon ebben a pozícióban, de ez Barber szavaival élve „elégé idétlen lenne”.

Lehet, hogy „idétlen” lenne visszahívni az uralkodót az egyház élére, miután elűzték a trónról, de a mexit után ez kiskapu lehetne a királyi család számára, hogy megőrizték kiemelt helyzetüket, valamint a megrögzött anglikánok sem veszítenék el a királyukat vagy királynőjüket,

még akkor sem, ha tulajdonképpen kirúgták az uralkodót az ország éléről.

Volt királyi családok, amelyeknek mára csupán formális a kapcsolatuk az állammal, amelyet régebben irányítottak, néha ragaszkodnak a korábbi életformájuk morzsáihoz, amely elválasztja őket a többi vagyonos családtól a jachtklubban. A volt olasz királyi család például 1946 óta nincs hatalmon, de tagjai a mai napig használják a címüket, és alkalmanként perre mennek, hogy ki lenne az uralkodó, ha Olaszország újra monarchia lenne. Indiában a Dzsai-pur királyi család egyike azoknak, amelyek elvesztették a koronájukat az ország 1949-es függetlenné válásakor, de amikor 2018-ban meglátogattam az egykori palotájukat, a család fiatalabb tagjai még mindig friss fotókkal dekorálták a falakat, és a palotát arra használták, hogy népszerűsítsék a jótékonyági rendezvényeiket.

Könnyen lehet, hogy az angol uralkodói család megpróbálja majd demokratikus eszközökkel megtartani a hatalma egy részét. „Ha tehetnénk egy lépést a köztársaság felé, el tudom képzelni, hogy valaki olyan, mint például Károly herceg, azt mondaná, hogy oké, lemondok, hogy aztán elinduljon a választásokon az államfői pozícióért. Szerintem Károly szívesebben lenne választott államfő, mint uralkodó” – vélekedett Barber.

Bingham azonban más karriert képzel el a lehetőségekkel bőven rendelkező Károly hercegnek: szakértői pályán látna szívesen. „Biztosan tolongának a tévés ajánlatok meg a többi. El tudnék képzelni egy olyan forgatókönyvet, amely szerint, kihasználva ezt a figyelmet, Károly elégedetlenkedő szarkasztikus írásokat tenne közzé a *The Times*-ban és egyéb platformokon. Nem törődne bele egykönnyen a vereségbe.”

Miután mindezt összegeztem, biztosítottam Margaret Tylert egy tea mellett, hogy a királyi család nem fog eltűnni, csupán nem ők lesznek hatalmon. Megkérdeztem, hogy mit gondol erről, és őszintén szólva, majd megszakadt a szívem, miközben hangosan elmélkedett a hallottakról.

„Bárhová is megy a királyi család, tömegek követik őket, igaz? Képzeld el, hogy nincsenek tömegek. Képzeld el, hogy csak megnyitnának egy rendezvényt, és hazamennének! Szörnyű lenne, nem? – mondta egyre növekvő kétségbeeséssel. – Képzeld el, hogy a királynő elmegy valahova, és nincsenek nála virágok! Borzasztó lenne. Azt mutatná, hogy nem törődünk vele. Szerintem mindazért, amit értünk tesz, nem elég egy »köszönöm«. Szeretnék kitalálni egy másik szót, ami azt jelenti, hogy nagyon-nagyon köszönjük, értékeljük, amit tesz.”

Néhány percnyi, a királynő nélküli világról szóló elmélkedés után Tyler csüggedten csak ennyit mondott: „Remélem, nem érem meg, hogy ezt látnom kelljen.”